

AINO KAURANEN

SUOLAINEN NURMIKKO, MAKEA KELTAINEN

Kuvataiteen koulutusohjelma

2016

SUOLAINEN NURMIKKO, MAKEA KELTAINEN

Kauranen, Aino

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutusohjelma

Toukokuu 2016

Ohjaaja: Velhonoja, Matti ja Hautala, Päivi-Maria

Sivumäärä: 23

Liitteitä: 0

Asiasanat: synestesia, aistit, väri, taide

Kirjoituksessa ”Suolainen nurmikko, makea keltainen” kuvataan synestesian ilmiötä. Teksti kertoo alkuun synestesian eri muodoista ja siirtyy ihmisten henkilökohtaisten kokemusten kautta taiteeseen. Siitä edetään kirjoittajan omiin synestesian kokemuksiin hänen elämässään ja taiteessaan.

SALTY GRASS, SWEET YELLOW

Kauranen, Aino

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Fine Arts

May 2016

Supervisor: Velhonoja, Matti and Hautala, Päivi-Maria

Number of pages: 23

Appendices: 0

Keywords: Synesthesia, Senses, Color, Art

In the text "Salty grass, sweet yellow" is described the phenomenon of synesthesia. The text tells first about different forms of synesthesia and then moves on to people's personal experiences and forward on to art. Then it moves on to the writer's synesthetic experiences in her life and artwork.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	SYNESTESIAN MONIMUOTOISUUS	6
2.1	Mitä synestesia on?	6
2.2	Muutamia synestesian tyyppejä	7
2.3	Tiede ja synestesia	8
2.4	Synestesian 5 diagnostista määritelmää.....	10
2.5	Synesteetikkojen kokemuksia.....	12
2.6	Taide ja synestesia	13
3	SYNESTESIA OMASSA ELÄMÄSSÄNI.....	17
3.1	Omat aistimukseni	17
3.2	Synestesia taiteessani	20
	LÄHTEET.....	23

1 JOHDANTO

Käsittelen opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa ”Suolainen nurmikko, makea keltainen” synestesian ilmiötä.

Kirjoitus on eräänlainen kurkistus kyseiseen aiheeseen, josta löytyy mielenkiintoista luettavaa ja kirjoitettavaa vaikka millä mitalla. Keskityn muiden ihmisten henkilökohtaisiin kokemuksiin unohtamatta myöskään tutkimuksia ja käytännön teoriaa aiheesta. En kuitenkaan halunnut keskittyä biologiseen ja neurologiseen tutkimukseen, vaan itseäni kiinnosti enemmän nimenomaan ihmisten omat kertomukset ja havainnot aiheesta. Lisäksi käsittelen omaa synestesiaani ja pohdin sen merkitystä taiteesani ja yleisesti elämässäni. Etenen ilmiön selittämisestä muiden tarinoihin ja sitä kautta omiin kokemuksiini. Synestesia on aiheena mielenkiintoinen ja melko vähän tutkittu, mutta koen siitä puhumisen tärkeäksi.

Pohjaan tekstiä lähinnä otteisiin Richard Cytowicin kirjasta ”Synesthesia: A Union of the Senses” poimien sieltä kiinnostavia pätkiä. Kirja oli saatavilla englanniksi, joten käännökset ovat omiani.

Toivottavasti lukukokemus on kiinnostava ja erityisesti edes jollain tasolla opettavainen etenkin, jos aihealue ei ole entuudestaan kovin tuttu.

2 SYNESTESIAN MONIMUOTOISUUS

2.1 Mitä synestesia on?

”Henkilöllä, joka laulaa vähällä fraseerauksella, tai äänenvoimakkuuden vaihtelulla on suoran viivan ääni. Baritonilla on pyöreä muoto, jonka tunnen. Tämä on niin selvää, se on kaikki hyvin loogista. Luulin, että kaikki tunsivat tällä tavalla. Kun ihmiset kertovat minulle, etteivät he tunne samoin, niin se on kuin he sanoisivat että he eivät tiedä miten kävellä, juosta, tai hengittää.” (Cytowic 2002, 28.)

Sana synestesia tulee kreikan kielen sanoista syn (yhdessä) ja aisthesis (tunteminen). Lyhyesti sanottuna synestesiassa eri aistit sekoittuvat. Jokin aivojen aistialue aktivoituu ja aiheuttaa samanaikaisesti tahattoman aktivoitumisen jossain toisessa aistialueessa. (Cytowic 2002, 2.) Yksinkertaisena esimerkkinä synesteetikko voi nähdä vaikka kirjaimen b kirkkaana keltaisena, tai tietyn sävelen sinisenä, maistaa vihreän suolaisena makuna ja tuntea sanassa jonkin rosoisen tekstuurin.

Suurin osa ihmisistä yhdistää eri aistit vain metaforisessa puheessa kuvaillessaan vaikka kylmiä sinisiä ja lämpimiä punaisia, ruoan tulista makua, tai henkilön hiljaista persoonallisuutta. ”Mutta sitten on vähemmistö ihmisiä, jotka kokevat lauseen ’Näen mitä tarkoitat’ kirjaimellisesti oikeana” (Cytowic 2002, 1).

Yleisimpiä synestesian lajeja ovat grapheme-color, jossa kirjaimet ja numerot näkyvät väreinä, sekä chromesthesia, jolloin äänet aiheuttavat erilaisia väriaistimuksia. Käytännössä kuitenkin mikä tahansa aistien yhdistelmä on mahdollinen. Väri on usein isosti edustettuna synestesiassa, kuten värillinen kuuleminen, haju-väri, tai kirjain-, sana-, nimi-, makuaisti- ja musiikki-väri. Syy värisynestesian yleisyydelle ei kuitenkaan ole selvää. (Cytowic 2002, 16.) Ajattelen sen itse johtuvan ehkä yksinkertaisuudessaan siitä, että näköaisti ja sitä kautta värit ovat yleensä ihmiselle hyvin tärkeitä ja jatkuvia aistimuksia. Esimerkiksi kyselemme toistemme lempivärejä ja kiinnitämme huomioita muiden vaatetuksen väripaletteihin.

Useimmin synestesia on ollut henkilöllä olemassa niin pitkään kuin hän muistaa. Lapsena synesteetikon saadessa selville, että muut eivät näe maailmaa samalla tavalla he useimmiten päättävät pitää tiedon taidostaan itsellään. He pelkäävät joutuvansa mahdollisesti naurunalaisiksi ja kokevansa epäuskoa, jota he saattavat kohdata omalta perheeltäänkin. Nämä kokemukset vaikuttavat myös synesteetikon luonteen kehittymiseen. Vaikka synestesia voi olla henkinen taakka ja joskus haitata myös jokapäiväistä elämää, niin synesteetikot eivät yleensä halua päästä hetkeksikään eroon erityisestä taidostaan. Heillä on vankkumaton näkemys siitä, että heidän havaintonsa ovat todellisia. (Cytowic 2002, 13.)

Synesteettiset aistimukset muuttuvat vain vähän, jos ollenkaan heidän elämänsä aikana. Näiden tunteuksien vähentäminen, tai voimistaminen on vain vähäisesti mahdollista, sillä ne eivät ole tahdonalaisesti kontrolloitavissa. (Cytowic 2002, 35.)

2.2 Muutamia synestesian tyyppejä

Aiemmin mainittu **grapheme-color** on yksi yleisimmistä synestesian lajeista. Siinä kirjaimet ja/tai numerot näkyvät erilaisina väreinä ja esimerkiksi sanat voivat muodostaa monimutkaisiakin värikokonaisuuksia. Olen huomannut punaisen, tai punasävyisen a-kirjaimen yleisyyden ja itselläni se on kirkkaanpunainen. Toinen yleinen tyyppi on **sound-color**, eli **chromesthesia**, jossa henkilö näkee äänet, tai esimerkiksi tietyt sävelet väreinä. Monet muusikot omaavat chromesthesian ja sen on myös todistettu linkittyvän absoluuttisen sävelkorvan kanssa. Klassinen esimerkki on Jean Sibelius, joka nuorena yhdisti räsymaton värihin kuulemiensa säveliä (Schali 2003).

Lisäksi mainittakoon **spatial sequence synesthesia (SSS)**, jossa järjestykselliset asiat, esimerkiksi kuukausien nimet muodostuvat henkilön ympärille tietyille paikoille. Viikonpäivät voivat vaikka muodostaa ringin synesteetikon pään ympärillä. (Jonas & Price 2014.) **Personification** synesthesiassa järjestelmällisillä asioilla, esimerkiksi numeroilla ja kirjaimilla on luonteenpiirteitä (Cytowic 2002, 297). Joillain henkilöillä voi olla hankaluuksia esimerkiksi matematiikan kanssa, sillä kaksi luonteeltaan

toisilleen sopimatonta numeroa eivät tunnu hyvältä vierekkäin. Myös ihmisten luonteenpiirteet voivat näkyä väreinä (**personality-color**), tai heidän tunteensa (**emotions-color**). Näiden lisäksi mielenkiintoisia tyyppejä ovat muun muassa **chromatic-phonemic**, jossa kieli, jolla sanat on kirjoitettu, vaikuttaa niiden väreihin. Tämä perustuu siis kielten ääntämiseroihin. ”Englannin aakkosten pitkä ’a’... sillä on sään pieksemän puun sävy, mutta ranskan kielen ’a’ saa aikaan hienostuneen pikimustan” (Cytowic, 2002, 32). Myös **lexical-gustatoryssa** sanat ja äänet aiheuttavat makuaistimuksia. Esimerkiksi sana ”maito” voi maistua vaikka kirpeältä. Erikoisempia lajeja on myös **mirror-touch-synestesia**, jossa henkilö kokee näkemänsä kosketukseen liittyvät teot kuin omassa kehossaan. Kun hän katsoo esimerkiksi jotakuta nipistettävän, niin hän saattaa tuntea itse tämän nipistyksen. Lisäksi **ticker-tape**, jossa kuullut sanat muodostuvat tekstinä mielessä (Chun & Hupé 2013). Tämä voi esimerkiksi haitata vieraan kielen opiskelua, sillä tuntemattomat vierasperäiset sanat voivat näkyä ns. siansaksana.

Todellisuudessa yllä listatut tyytit ovat vain pintaraapaisu todellisesta, monimutkaisesta synestesian kirjosta. Aistiyhdistelmiä voi olla käytännössä lukemattomia määriä.

2.3 Tiede ja synestesia

Viimeisimpien kolmenkymmenen vuoden aikana on tullut todisteita siitä, että synestesia on fyysisesti syntyvää. Se on selvästi periytyvää ja synesteetikoiden aivot ovat toiminnoiltaan erilaiset muihin verrattuina. Ilmiön voi siis päätellä olevan myös mahdollisesti geneettistä. Koska synestesia auttaa luovassa ajattelussa, niin se on saattanut siksi selviytyä evoluutiosta.

Yhdysvaltalainen aivotutkija David Brang sanoo: ”95–99 prosenttia kaikista synesteetikoista iloitsee ominaisuudesta ja sanoo sen rikastuttavan elämää.” (Than 2011.) Synesteetikoilla on hyvä muisti ja he väittävät ilmiönsä auttavan heitä olemaan hyvin organisoituja. Heillä on myös taipumus konkreettisuuteen. Vaikka heidän numero-muistinsa olisikin hyvä, niin yleisenä taipumuksena heillä on silti huono matemaatti-

nen taito. Heillä on myös huono suuntavaisto. (Cytowic 2002, 295.) Sen lisäksi he saattavat sekoittaa oikean ja vasemman ja siten kartanluku on heille vaikeampaa. Myös tarkkaavaisuuden puutetta, autismia ja sanasokeutta voi esiintyä synesteetikoilla.

”Minulla ei ole suuntavaistoa, mikä aiheuttaa minulle ahdistusta. En pysty visuaalisoimaan missä yksi paikka on suhteessa toiseen, vaikka ne ovat hyvin tuttuja paikkoja minulle. En pysty kuvailemaan sitä miten huojentuneelta tunsin itseni, kun kerroit minulle, että tämä on yleistä synesthesiassa. Mieheni sanoo, että olen ainoa henkilö, joka on yrittänyt kulkea pyöröovesta väärään suuntaan. Jos olen ajamassa autoa ja päädyn umpikujaan niin en osaa mennä takaisin samansuuntaiselle tielle ja jouduin eksyksiin. Olin töissä samassa toimistorakennuksessa 10 vuotta ja minulla on vieläkin ongelmia löytää ystäväni toimistot.” (Cytowic 2002, 300.)

Déjà vu –kokemukset, selvänäköisyys, tajunnan laajentuminen, ufosieppaukset, ruumista irtaantuminen. Näitä epätavallisuuksia on todettu esiintyväksi normaalia enemmän synesteetikoilla. Se on osasy siihen miksi aiheen tutkimus on ollut pitkään hidasta, sillä nämä kokemukset leimaavat sekä tutkijoita, että synesteetikkoja kyseenalaisuudellaan. (Cytowic 1997, 19, viitattu lähteessä Nissilä 2015, 14.)

Jos henkilöitä testataan aistiärsyketyhjiökokeissa, voidaan huomata, että heidän limbinen järjestelmänsä aktivoituu. Silloin kaikki ihmiset hallusinoivat aisteillaan ja he voivat nähdä muutoin tavallisessa ympäristössä selittämättömiä värejä, hajuja, ääniä, tai muita ilmiöitä. Aivoissa on tuolloin samanlaisuuksia synesthesian havaintojen kanssa. Hallusinogeenit, epilepsia ja aivojen ärsyttäminen sähköllä voivat myös muuttaa aivotointoja samankaltaisesti. (Cytowic 1997, 28, viitattu lähteessä Nissilä 2015, 14–15.)

Lasse Nissilä tutki pro gradu –työssään neljää henkilöä, joilla oli synesteettisiä taipumuksia. Kahdella heistä oli chromesthesia, eli ääni-väri-synesthesia ja toisella kahdella musiikki toi näköaistimuksia ja heillä oli grapheme-color-synesthesia. Jälkimmäisten kahden musiikkiin liittyvät aistimukset eivät kuitenkaan olleet pysyviä. Tutkimuksessaan Nissilä väittää, että synesthesia on assosiaation äärimmäinen muoto, jonka erottaa aistituntemuksien pysyvyydestä. (Nissilä 2001, 69.)

Myös erään tutkimuksen mukaan synestesian voi laukaista värikkäät magneettiaakkoset, joita löytyy monien perheiden jääkaappien ovesta. USA:ssa suosittu aakkosmagneettien valmistaja oli pitkään Fisher-Price. Tutkimuksessa ryhmä psykologeja testasi 6588 synesteetikoiksi itsensä mieltänyttä ihmistä. He kysyivät testiryhmältä ensin, että onko heillä kirjaimiin liittyvä synestesia, eli grapheme-color. Sen jälkeen testattavia pyydettiin listaamaan kirjaintensa värejä. Noin kuudella prosentilla kirjaimia oli vastaavan värisinä, kuin Fisher-Pricen magneeteissa. Erityisesti suurin vastaavuus magneettien kanssa oli niillä henkilöillä, jotka olivat syntyneet vuosina 1975–1980, eli samaan aikaan kuin magneetteja valmistettiin. Erään henkilön kirjainten synesteettisen värin vastaavuus oli täysin sama yhtä kirjainta lukuun ottamatta magneettien värien kanssa. Tutkijat totesivat, että kirjaimet saattavat jollain tavalla laukaista synestesiaa, mutta eivät väitä niiden tuottavan sitä. (Paukku 2015.)

Behaviorismi tukahdutti synestesian tutkimusta pitkään, sillä se rajoitti tietoisuuden ja subjektiivisuuden tutkimista neurotieteissä. Nykyään genetiikan tutkiminen ja uudet teknologiat, kuten magneettikuvaus, ovat antaneet uutta potkua synestesian varmistamiseen ja sen tutkimiseen. Tutkimus on edennyt ja lisääntynyt viimeisimpien vuosikymmenien aikana. (Cytowic & Eagleman, 2009, 235.)

2.4 Synestesian 5 diagnostista määritelmää

Kirjassaan Cytowic (2002, 67–70) määrittelee synestesian ominaisuuksia viidellä eri tavalla, jotka kuvaavat synestesian ilmiötä.

1. Synestesia on tahatonta.

Synestesiaa ei voi tukahduttaa, mutta ei myöskään voi tuoda esiin omasta tahdosta. Se tapahtuu automaattisesti vastauksena aistiärsytykseen. Jopa numerot, jotka on piilotettu lateral masking –tekniikalla aiheuttavat synesteettisiä aistimuksia. Lateral masking tarkoittaa esimerkiksi ilmiötä, joka esiintyy viivakoodeissa. Hyvin lähellä toisiaan olevat viivat aiheuttavat sen, että niitä on vaikea laskea. Jos henkilö on hyvin

keskittynyt johonkin, niin hänen synestesiansa saattaa vaimentua, eikä sitä välttämättä tiedosta. Mutta keskittyminen rennossa tilassa omiin aistimuksiinsa voi tehdä ärsykkeistä eloisampia. Henkilö ei voi vaimentaa synestesiaansa, vaikka se haittaisikin hänen omaa suorituskyykyään.

2. Synestesia on avaruudellisesti laajentunutta.

Synestesia on projisoitu kuva, eli sen aistihavainto näkyy mentaalisenä kuvana. Se ei siis muodostu kuin verkkokalvon kautta tuleva informaatio, tai omassa mielikuvituksen tilassa. Visuaaliset aistimukset näkyvät kuin kankaalla aistijan kehon ulkopuolella. Tunneaistimukset tuntuvat yleensä lähellä, aivan käden ulottuvilla. Myös liikeaistimukset tuntuvat lähellä kehoa.

3. Synesteettiset aistimukset ovat yhtenäisiä ja täsmällisiä.

Yhden henkilön synesteettiset aistimukset ovat koko hänen elämänsä yhtenäisiä. Jos ääni on sininen, se tulee aina olemaan sininen, eikä ärsykkeen konteksti vaikuta siihen. Aihetta on testattu henkilöillä antamalla heille sama ärsyke ilman varoitusta 46 vuotta testauksien välissä.

4. Synestesia on mieleenpainuvaa.

Synesteettiset aistimukset muistetaan usein kirkkaasti ja paremmin kuin ärsykkeen lähde. Esimerkiksi henkilö saattaa muistaa jonkun toisen nimen punaisena, vaikka ei enää muista itse nimeä. Synestesialla ja hypermnesialla, eli erikoislaatuisen tarkalla muistilla, on vahva linkki keskenänsä. Monet synesteetikot myös käyttävät tietoisesti synestesiaansa eri tavoin muistamisen apuna.

5. Synestesia on tunnepohjaista.

Synesteetikoilla on vankkumaton näkemys ja tunne siitä, että se, mitä he havaitsevat on totta. He luottavat synesteettisiin havaintoihinsa. Vahvat paikkansapitävyyden tunteet viittaavat aivojen limbisen järjestelmän tukevan synestesian kokemuksiin. Tämä aivoalue säätelee muun muassa autonomisia toimintoja ja vahvistaa ihmisten

tunneperäisien arvojen tunteita. Tässä aivojen osassa sijaitsevat kaikki anatomiset mahdollisuudet eri aistien informaation yhdistymiseen.

2.5 Synesteetikkojen kokemuksia

Eräs Cytowicin haastattelemissa synesteetikoista kuvaa omaa äänisynestesiaansa näin: ”Joskus puhe dominoi havaintoa ja en pysty ymmärtämään mitä joku sanoo ’sotkun takia’. Tämä ei onneksi tapahdu liian usein. Ainoa oikea ongelma on se, kun ajan autoa ja jokin kova ääni, tai musiikki, tai hälytys alkaa soida ja silloin on hankalaa nähdä. Kuvien intensiteetti on suoraan suhteessa äänen tasoon. Ihmiset nauravat kun sanon ’laita sitä hiljemmalle, en pysty näkemään minne ajan’.” (Cytowic 2002, 45.)

Yksi oudoimpia Cytowicin tuntemia synestesian lajeja on niin kutsuttu ”audiomotor”, jossa eräs poika liikutti kehoaan erilaisiin asentoihin eri sanojen äänien mukaan. Sekä englanninkieliset, että siansaksan sanat saivat aikaan erilaisia liikkeitä, joita henkilö demonstroi eri asennoilla. Lääkäri testasi nuoren uudestaan 10 vuotta myöhemmin yllätyskokeella ja luki hänelle samat sanat uudelleen. Poika otti epäröimättä identtisesti samat asennot kuin 10 vuotta aiemmin. (Cytowic 2002, 17.)

Reddit-sivuston subreddit, eli ns. alisivusto (<http://reddit.com/r/synesthesia>) on täynnä ihmisten mielenkiintoisia kokemuksia ja visualisointeja synestesiasta. AMA, eli ”ask me anything” on käytetty lyhenne tarkoittamaan sitä, että jäsenet voivat kirjaimellisesti kysyä henkilöltä mitä vain aiheeseen liittyvää. Joku voi siis kirjoittaa sinne keskustelunaloituksen ”AMA, olen synesteetikko” ja käyttäjät saavat kysyä häneltä mitä vain synestesiaan liittyen. Sivuston vastaukset tuovat esiin moniulotteisia tulkintoja synestesiaan, vaikka eivät tietenkään ole millään lailla tieteellisiä.

Poimintoja sivuston otsikoista:

”Häiritseekö ketään Googlen logo, koska värit ottavat yhteen omiesi kanssa?”

”Huomasin juuri, että suklaan syöminen saa minut näkemään Floridan osavaltion rajat.”

”Makusynesteetikot, kuinka näette Coca-Colan ja Pepsin eron?”

”Toronton maanalainen maistuu tältä.”

”Ainoa harmillinen osa synesthesiassa minulle on se, kun en pysty ratkaisemaan matematiikan ongelmaa, koska huone, jossa seison, on liian pieni.”

”Pystyn maistamaan äänien tekstuurin kielelläni.”

Ihmisten kirjoitelmat sivustolla antavat välittömän näkökulman siihen, miten monimutkaisia ja vaihtelevia synestesian lajit voivatkaan olla ja auttavat ihmisiä löytämään itsestään uusia puolia. Sivuston lukeminen on kiinnostavaa, koska se on täynnä ilahduttavia huomioita henkilöiden aistikokemuksista ja ovatpa jotkut ymmärtäneet olevansa itse synesteetikkoja lukiessaan materiaalia läpi. On tietysti vaikeaa sanoa mitkä sivuston henkilöiden kokemuksista ovat ns. todellista synesthesiaa ja mitkä jostain muuta, esimerkiksi pelkkää assosiaatiota.

2.6 Taide ja synestesia

Jo pitkään on ajateltu, että synestesia on yleisempää taiteellisesti suuntautuneiden ihmisten parissa. Tilastollisesti ei kuitenkaan voida todistaa sitä, sillä kukaan ei ole systemaattisesti tutkinut molempia piirteitä. On tietysti monia kuuluisia synesteetikoita, tai synesteetikoiksi epäiltyjä, kuten taiteilijat David Hockney ja Vincent Van Gogh, säveltäjät Franz Liszt, Jean Sibelius ja Olivier Messiaen, kirjailija Vladimir Nabokov, jazzsäveltäjä Duke Ellington ja jopa Marilyn Monroe. (Williams, 2014.) On kuitenkin olemassa paljon enemmän kuuluisia taiteilijoita, joilla sattuu olemaan synestesia, kuin synesteetikoita, jotka sattuvat olemaan kuuluisia taiteilijoita, eli otannassa on vinoutumista. Synestesia on kuitenkin viime vuosina ollut nouseva aihe musiikkiuutisissa, sillä artistit kuten Pharrell Williams, Kanye West ja Lady Gaga ovat alkaneet puhua väreihin liittyvistä synesteettisistä kokemuksistaan. (Cytowic 2002; Williams 2014.)

Vaikka systemaattisia tutkimuksia ei ole, niin silti kerätty data antaa viitteitä taiteilijuiden yleisyydestä synesteetikkojen parissa. 41% The Synesthesia Listin tilaajista toimii taiteellisten työn kentällä. ”Psykologi Carol Crane sanoo, että synesteetikoilla, on suurempi todennäköisyys omata taiteellinen, tai musikaalinen valmennus, tai he osaavat jotain vierasta kieltä.” (Cytowic & Eagleman, 2009, 173.)

Synesteettistä taidetta tekevät luovat sitä yleensä yhdellä seuraavista tavoista:

He saattavat maalata vain sitä, mitä he näkevät. Jane Bowerman, joka on itseoppinut taiteilija, kertoo: ”Voin tehdä maalauksen ja minulla ei ole mitään hajua miten tein sen, koska en osaa piirtää. En pysty maalaamaan mitään mitä 3-vuotias lapsenlapseni voi piirtää. En tiedä miten tehdä sitä. Mutta minä tiedän miten piirtää sitä mitä näen.”

Toinen tapa on koittaa kuvata täydellisesti sitä aistimusta, jonka he näkevät. He saattavat antaa ohjeen taiteensa katsomiseen. Säveltäjä Olivier Messiaen tekee tämän kertoen, että tietyt nuottien yhdistelmät ja tietyt sointuvuudet ovat sidoksissa tiettyihin väriyhdistelmiin. (Cytowic & Eagleman 2009, 173.)

Taiteilijan taidoista riippuen yritykset suoraan tulkintaan voivat vaikuttaa naiiveilta ja kömpelöiltä, tai sitten hyvinkin kiinnostavilta, kuten Messiaenin ainutlaatuinen musiikki. Synestesiaan perustuva esteettisyys voi kuitenkin olla vain tiettyyn pisteeseen asti merkityksellistä yleiselle katsojakunnalle. Ilmiön omanlaatuisuuden takia, vaikka teoksella olisi millainen erityinen tarkoitus taiteilijalle itselleen, niin sen merkitys karkaa ei-synesteetikoilta. Teoksia voidaan arvostaa, mutta tajuamatta täysin niiden inspiraation lähdettä. Siitäkin huolimatta, että taiteilija yrittäisi auttaa ohjeistuksen avulla niitä ymmärtämään. Se ei silti tietenkään tarkoita, etteivätkö taideteokset voisi koskettaa vahvasti ei-synesteetikkoja. (Cytowic & Eagleman 2009, 175; Cytowic 2002, 319.)

Wassily Kandinskyn abstraktit maalaukset olivat hänen kokemuksiaan musiikin aistimisesta väreinä, viivoina ja muotoina. Hänen 1911 maalaamansa teos ”Impression III” sai inspiraationsa Arnold Schoenbergin konsertista. Kirkas keltainen kuvastaa itse konsertin ääntä.

Kuva 1. Wassily Kandinsky ”Impression III” 1911.

Maalari David Hockneyllä on äänisynestesia, jossa äänet luovat värejä, muotoja ja liikkeitä. Se ei vaikuttanut hänen maalauksiinsa, mutta vasta myöhemmin, kun hän suunnitteli lavastusta ja puvustusta baletille ja oopperoille tämä uusi aihe ilmestyi hänen töihinsä. Päinvastoin kuin hänen aiemmissa kuvissaan, Hockney suunnitteli teoksensa nyt musiikin mukaan. (Cytowic, 2009, 183.)

Hockney kuuntelee tiettyä musiikkia uudelleen ja uudelleen kun hän työskentelee. Musiikki ohjaa hänen kättään ja hän kuvaileekin maalanneensa Ravelin ”L’Enfant et les Sortilège”-n oopperan puuta musiikin mukaan. ”Puutarhan puun musiikillisessa kuvauksessa on todellinen paino, kuten puussa on. Piirsin puun muodon musiikin avulla.” (Cytowic 2002, 312.)

”Sitä on todella vaikeaa kuvailla, koska se on sanoinkuvaamatonta. Esimerkiksi Ravelin puun musiikin kanssa muistan piirtäneeni puun viivat musiikin mukana, koska sillä oli paino. Tiedät miten puulla on tilavuus ja paino? Piirsin sen musiikin aikana. Rossignolin ja muiden kanssa se oli sama. Kun työskentelen, niin soitan musiikkia jatkuvasti. Normaalisti kun työskentelen, en työskentele musiikin kanssa. En pidä siitä taustalla, koska voi huomata, että sitä joko kuuntelee, tai ei. Se voisi olla jotain surkeaa musiikkia, kuten Joutsenlampi, missä et kiinnittäisi siihen liikaa huomiota.

Mutta en voisi mitenkään tehdä töitä ja kuunnella Beethovenin kvartetia. En voisi, koska menettäisin viivat.” (Cytowic 2002, 316.).

3 SYNESTESIA OMASSA ELÄMÄSSÄNI

3.1 Omat aistimukseni

Vihreä tee maistuu hopeanharmaalle.

12 on valko-musta-punainen.

Tiistai on miellyttävä sininen ja taittuu hieman punaiseen.

Sateen tuoksu on himmeän kultaista.

Jonkun ääni on väärän värinen.

Tietyt keltaiset maistuvat makealle.

Kahvi on punaista.

Vasta pesty pyykki on mintunvihreää.

Grapheme-color on itselläni vahvin synestesian laji. Voin kuitenkin varmaksi sanoa omaavani synestesiasta myös enemmän tai vähemmän seuraavia lajeja: väri-maku (keltainen on makeahko, vaalea ruohonvihreä on suolaista), maku-väri (vain tietyt, erityisesti juomat aiheuttavat niitä), SSS (selkeimmät ovat viikonpäivät pääni ympärillä), haju-väri (vain jotkut yksittäiset vahvat hajut, kuten kahvi, tee), ääni-väri (puhe ja jokin tietty musiikki).

Muistan olleeni noin ala-asteikäinen, kun selasin ilmaiskappaletta lehdestä “Kotilääkäri” ja se sattui sisältämään synestesiasta koskevan artikkelin. Se oli ensimmäinen kosketukseni aiheeseen. En ollut koskaan kuullut edes sitä sanaa ja ensimmäistä kertaa ymmärsin mistä oli kyse. Samalla tajusin myös, ettei näitä itselleni jokapäiväisiä ja niin tavallisilta tuntuja aistimuksia koe jokainen ihminen. Kuten aiemmin kirjoitin, niin tämä ei ole mitenkään ainutlaatuinen kokemus, vaan monille synesteetikoille on käynyt juuri samalla tavalla. He löytävät määritelmän enemmän tai vähemmän vahingossa ja ymmärtävät siten olevansa jotenkin valtaväestöä erilaisempia. Yleensä se tapahtuu nuoruudessa, mutta voi viedä myös vuosikymmeniä, tai jäädä selviämättä koskaan. Tajuamisen hetki oli erikoinen ja muistan sen vieläkin selvästi. Synestesian aistimukset ovat kuitenkin olleet itselleni aina yhtä tosia kuten mikä tahansa aisti ja se, että kaikilla ei sitä ole, tuntui jotenkin väärältä ja omituiselta.

Olenkin sitä mieltä, että synestesian määritelmä olisi hyvä saada opetukseen edes ohimennen mukaan. Moni ihminen, kuten itsekin, koki oman synestesiensa tajuamisen erityisesti iloisena ja todella mielenkiintoisena asiana. Aiheesta puhuminen olisi myös opettavaista ja antaisi paremman kokonaiskuvan synestesiasta eri ihmisillä. Koen määritelmästä puhumisen tärkeänä erityisesti, jos on kertonut muille aistikokemuksistaan ja saanut negatiivia kommentteja siitä tyylillä ”oletpa outo”, tai ”kuvittelet vain”. Siksi sen aidoksi ja oikeaksi ilmiöksi määrittelemisen voi olla monelle tärkeää ja mieluiten jo varhaisessa elämänvaiheessa.

Lisäksi useat henkilöt, joiden kanssa olen keskustellut synestesiasta kokevat esimerkiksi tiettyjä kirjaimia väreinä. Näin ainakin itselleni on syntynyt kokemus, että kyseessä on tavalla tai toisella todella yleinen ilmiö. Tai että siihen saattaisi olla edes mahdollisuus, että luultua useammalla olisi edes hieman synesteettisiä taipumuksia, kiinnitti siihen huomiota, tai ei. Tietysti nämä kokemukseni eivät ole millään lailla todistettavissa, muuta kuin todistamalla kokein, ettei tuttuni kokema kirjaimen väri muutu esimerkiksi vuoden jälkeen. En siis voi väittää, että monilla sitä olisi, mutta koska tutkimustakin aiheesta on niin vähän toistaiseksi, niin en sanoisi suoraan, että se olisi mahdotontakaan.

Välillä itsenikin on vaikea erottaa synestesiaa jostain muistoihin liittyvistä assosiaatioista. Erityisesti nimiin liittyvät väriyhdistelmät saattavat joskus sekoittaa muihin mielikuviin ihmisistä. Vaikka tunnistan itselläni useampia synestesian lajeja, niin kaikkien niiden selkeä erottuminen ja artikuloiminen voi olla vaikeaa. Mitä enemmän paneudun ajattelemaan niitä, sitä selkeämmän kuvan saan. Lisäksi mitä tutumpi ärsyke on, esimerkiksi teenjuojana jokin suosikkiteeni, sitä kirkkaampi aistimus tuntuu olevan.

Synestesiasta on ollut minulle lähinnä hyötyä, mutta myös joskus haittaa. Matemaattikka ja numerot ovat aina olleet vaikeita, koska niihin on joskus hankalaa keskittyä värien sekamelskan takia. Samoin jos joku puhuu taustalla, erityisesti jos ääni on monotoninen, asioiden tekeminen vaikeutuu. Esimerkiksi puhetta kuunnellessa on vaikea keskittyä tekemään toista tärkeää asiaa samaan aikaan. Pienessäkin luokkatilan hälinässä on yleensä vaikeaa paneutua kirjoittamaan jotain keskittymistä vaati-

vaa. Ihmisten äänet luovat välillä vahvoja mielihyvän, tai inhon tunteita ja niillä saattaa olla värejä. Onneksi vahvat inhon tunteet ovat hyvin harvinaisia.

Jos tietyt asiat ovat samavärisiä, niin se vaikeuttaa välillä niiden muistamista, erityisesti jos ne ovat vierekkäin. Esimerkiksi pari 2 ja A, molemmat ovat hyvin samansävyisiä punaisia.

Värillinen teksti saattaa olla todella epämiellyttävää luettavaa, erityisesti jos kaikki sanat, tai kirjaimet ovat erivärisiä. Ne ovat ns. ”väärän” värisiä. Ei auta, vaikka sana olisi oikea väri, vaikka oranssi, jos sen sävy on vähänkin väärä. Kuitenkin tekstin näkeminen väreinä auttaa joskus oppimista ja muistamista, esimerkiksi väliotsikot jäävät värien kautta helpommin mieleen.

Esimerkkikuva aakkosteni värillisyydestä:

A B C D E F G
H I J K L M N O

Haluan liittää tähän myös havainnollistavan kuvan avaruudellisesta synestesiastani. Sunnuntai on melkein takaraivossani kiinni, keskiviikko on todella lähellä kasvoja. Lisäksi numerot näkyvät pienentyvässä jonossa, kuukaudet supussa ja sekamelskana osittain päällekkäin.

Itselläni synestesia on harvoin rajoittava, mutta se on vahvasti läsnä kaikessa tekemisessäni, useimmiten tiedostamatta. Vaikka minulla on useampia synestesian lajeja, osa on hyvin heikkoja ja niihin kiinnittää huomiota vain silloin tällöin.

Aineistoja lukemalla olen myös huomannut itsessäni useampia piirteitä niistä mitä Cytowic kirjassaan kuvaa synesteetikoille tyypillisiksi. Hän kirjoittaa, että synestee-tikkojen oikeinkirjoitus on yleensä hyvää, koska sana visualisoituu ja väri kertoo, esimerkiksi, onko sanassa kaksi i-kirjainta, tai yksi e. Oma oikeinkirjoitukseni on ollut lapsesta asti hyvää ja olenkin aina uskonut sen johtuvan juuri värillisten kirjainten apuvoimasta. En tiedä liittyykö tämä synestesiaan, mutta opin myös lukemaan todella pienenä, enkä joutunut sitä juurikaan opettelemaan. Cytowic kirjoittaa myös, että synesteetikoilla väitetään olevan hyvä topografinen muisti. Jos he tarvitsevat jotain he saattavat nähdä mielessään esineen esimerkiksi laatikossa ja löytää sen juuri niin kuin muistivat. Se esine saattaa olla ollut kuukausiakin käyttämättä. Tämä väittäminen on mielenkiintoinen, sillä olen aina muistanut turhanpäiväisten tavaroideni (ja erityisen ärsyttävästi muiden ihmisten tavaroiden) paikkoja pitkienkin aikojen jälkeen. Myös suuntavaistoni on aina ollut huono ja jopa kotikaupungissani Tampereella yhdistän sen eri osia nolostuttavan huonosti mielessäni. Autolla ajaminen, vaikka siitä yleisesti pidänkin, on usein juuri suunta-asioiden takia stressaavaa.

3.2 Synestesia taiteessani

En ole kovin pitkään miettinyt synestesian vaikutuksia omassa taiteen tekemisessäni. Oikeastaan en ole muutenkaan pitkään tutkinut omia synestesiani lajeja kovin tietoisesti. Viime vuosina se on kuitenkin noussut mieleeni yhä useammin ja alkanut ylipäättänsä kiinnostamaan enemmän. Oleskelu koulun taiteellisessa ympäristössä ja keskustelut ystäväieni kanssa ovat vaikuttaneet positiivisesti ja rohkaisevasti niin, että olen alkanut kiinnittämään siihen enemmän huomiota.

Jokaisella on varmasti oma väripalettinsa, sekä suosikkisävyensä ilman, että omaa taipumuksia synestesiaan. Kuitenkin voin huomata omasta työskentelystäni, että tietyt sävyt toistuvat useammin, koska ne ilahduttavat minua esimerkiksi maullaan, tai

päinvastoin mauttomuudellaan. Ärsykeettömyyden hakeminen on ehkä itselleni yhtä tärkeää, kuin miellyttävät ärsykkeet. Omat haju- ja makukokemukseni ovat hyvin satunnaisia ja useimmiten heikkoja. Ne kuitenkin vaikuttavat ainakin jonkin verran omiin lempiväreihini ja sitä kautta työskentelyyni.

Väreillä on myös persoonallisuuksia. Siksi joskus minulla on joskus ollut vaikeuksia erottaa värien lämpimiä ja kylmiä sävyjä, koska persoonallisuudet ovat saattaneet olla ristiriidassa niiden kanssa. Esimerkiksi keltainen on hyvin rauhallinen väri, violetti todella lämminhenkinen ja ystävällinen. Ikiaikainen työpaitani, joka on tummanpunainen ruudullinen kauluspaita, on sävyiltään todella rauhoittavan värinen. (Toivottavasti se kestää vielä monta vuotta käytössäni.) Moni ei varmaan voi sanoa pitävänsä jadenvihreästä sen välinpitämättömyyden takia, tai inhoavansa vaaleansinisen terävää makua.

Maalatessani kaipaen rauhallista ympäristöä ja joskus kuuntelen samalla musiikkia. Riippuu täysin senhetkisestä mielentilastani voinko työskennellä musiikin kanssa ja mikä tyyli sopii siihen hetkeen. Yleensä jos teen jotain hyvin tarkkuutta ja keskittymistä vaativaa, niin en voi tehdä sitä musiikin kera. Keskittyessäni saan joskus visuaalisia häiriöitä äänistä, kuten värejä ja muuta säröilevää liikettä. Ne ovat yleensä todella pieniä, mutta juuri sopivasti hieman häiritseviä. Luulin pitkään sen olevan vain jotain erityisherkkyyttä, tai omaa kuvitelmaani. Rennot ja luonnosmaiset maalaukset, tai piirustushetket taas melkein kaipaavat musiikkia. Nautin useimmiten eniten musiikista ilman laulettuja sanoja, tai missä sanat eivät ole pääosassa, sillä se on rauhallisinta ja vähiten häiritsevää kuunneltavaa. Kuulo on ollut itselleni muutenkin tärkein ja parhain aisti lapsuudestani lähtien.

Synesteetikkona en kuitenkaan piirrä tai maalaa suoraan synesteettisiä kokemuksiani, sillä en koe pystyväni vangitsemaan väriä, tai sitä tunnetta täysin samanlaisena kuin sen koen. On turhaa koittaa imitoida jotain niin ainutlaatuista, eikä se aiheena ole ainakaan vielä kiinnostanut minua. Vaikka koen kaikkien synesteettiset kokemukset mielenkiintoisina, niin en kuitenkaan näe tarpeelliseksi visualisoida niitä. En koe muidenkaan synesteettisiä maalauksia mielenkiintoisina synestesian takia, vaan jos ne ovat muuten kauniita ja toimivia kokonaisuuksia. Ymmärrän kuitenkin henkilöitä, jotka haluavat toteuttaa synestesiaansa vaikka maalaamalla, ovathan ne ainutlaatuisia

aistimuksia. Enemmän minua kuitenkin kiinnostavat alitajuiset valinnat, joita saatan tehdä synestesiani takia.

Pohdittuani asiaa huomaan, että synestesiani vaikuttaa ehkä enemmän työympäristöni organisoimiseen ja sen kautta työskentelytapoihini. En kaipaa liikaa tavaraa ja ärsykettä ympäristööni työskennellessäni. Muuten viihtyisä tila ei välttämättä ole silti hyvä työtila. Maalatessani en muuten koe synestesian vaikuttavan prosesseihin muuta kuin värivalintojen kautta. En kuitenkaan ole koskaan osannut maalata abstraktilla tavalla, tai kokenut sitä mieluisaksi edes yrittää. Ehkä tämäkin on joku synesteetikomainen piirre, joista Cytowic teoksissaan puhui, eli mieltymys konkretiaan. Nautin kyllä hyvistä abstrakteista teoksista erittäin paljon ja ihailen suuresti ihmisten kykyä siihen, mutta oma maalaukseni muotokieli ei sitä kaipaa.

Mietintäprosessini on kuitenkin kokonaisuudessaan vasta täysin aluillaan ja uskon, että löydän vielä uusia piirteitä synestesiastani. Yllätyin itsekkin siitä, miten monimuotoinen ilmiö on kyseessä, vaikka olen siitä jonkun verran lukenut matkan varrella. Olen päässyt kiinni kirjallisuuteen ja ilokseni huomannut, että tutkimus kehittyy ja sitä tehdään yhä enemmän ja enemmän. Toivottavasti taiteen ja synestesian yhdistäviä ilmiöitä aletaan tutkia monimuotoisemmin ja aiheesta puhuminen yleistyisi hiljalleen.

LÄHTEET

Chun, CA & Hupé, JM. 2013. Mirror-touch and ticker tape experiences in synesthesia. PubMed.gov. 7.11.2013. Viitattu 9.5.2016
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24223561>

Cytowic, Richard E. 2002. Synesthesia – A Union of the Senses. Viitattu toukokuu 2016.
<http://site.ebrary.com.lillukka.samk.fi/lib/SAMK/detail.action?docID=10229604>

Cytowic, Richard E. & Eagleman, David M. 2009. Wednesday Is Indigo Blue. Cambridge, US: MIT Press. Viitattu 10.5.2016.
<http://site.ebrary.com.lillukka.samk.fi/lib/SAMK/reader.action?docID=10281466>

Jonas, C & Price, M. 2014. Not all synesthetes are alike: spatial vs. visual dimensions of sequence-space synesthesia. Frontiers in Psychology. 30.10.2014. Viitattu 10.5.2016. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4214186/>

Kuva 1: http://www.wikiart.org/en/wassily-kandinsky/impression-iii-concert-1911?utm_source=returned&utm_medium=referral&utm_campaign=referral

Nissilä, L. 2001. Synesthesia – Tietoisuuden mielikuvat. Pro gradu –työ. Oulun yliopisto. Opettajakoulutuslaitos. Viitattu 11.5.2016.
http://www.lassenissila.net/dmdocuments/Gradu_Lasse_Nissila.pdf

Reddit-sivuston alisivusto Synesthesia. 2016. Luettu huhtikuu 2016.
<https://www.reddit.com/r/Synesthesia/>

Schali, K. 2003. Synesthesia. Yle akuutti arkisto. 22.4.2003. Viitattu 10.5.2016.
http://yle.fi/vintti/yle.fi/akuutti/arkisto2003/220403_b.htm

Than, K. 2011. Miksi sanat voivat myös maistua? National Geographic Suomi. 24.11.2011. Viitattu 10.5.2016. <http://natgeo.fi/tiede/laaketiede/synesthesia>

Värikirjain voi laukaista synestesian. 2015. Helsingin Sanomat 16.3.2015. Viitattu 9.5.2016. <http://www.hs.fi/tiede/a1426396416637>

Williams, H. 2014. How synaesthesia inspired artists. BBC. 21.10.2014. Viitattu 9.5.2016. <http://www.bbc.com/culture/story/20140904-i-see-songs-in-colour>